

**Walter Lukan,
Die Habsburgermonarchie und die
Slowenen im Ersten Weltkrieg. Aus
dem »schwarzgelben Völkerkäfig«
in die »goldene Freiheit«?**

Wien: New Academic Press, 2017,
260 strani, 43 ilustracij

Proti koncu prve svetovne vojne so v razpadajoči Avstro-Ogrski iskali odgovore, zakaj so Slovenci, do leta 1914 eden najbolj lojalnih in cesarju zvestih narodov, ki je po popisu prebivalstva leta 1910 štel 1,3 milijona prebivalcev, državi in dinastiji obrnili hrbet in konec leta 1918

odločno zahtevali združitev vseh južnih Slovanov, ne le z versko sorodnimi Hrvati, pač pa tudi z (v mnogih pogledih tujimi) Srbi, Črnogorci, Bosanci itd. Na drugi strani je slovenska evforija nad bodočo Jugoslavijo od leta 1919 naprej zaradi številnih razočaranj hitro izpuhtela. O odmiku Slovencev od habsburške monarhije je slovensko (oziroma jugoslovansko) zgodovinopisje od obdobja med obema vojnama naprej objavilo številna, pogosto nezadovoljiva, tendenciozna in (na podlagi jugoslovanske združitve 1918/19) teleološko naravnana dela in razprave, ki pa so bila zaradi jezikovnih ovir zunaj (nekdanje) Jugoslavije komaj opažena.

Walter Lukan, od leta 2008 redni profesor za zgodovino na Univerzi v Ljubljani, je nedavno predložil prvo, po obsegu sicer ne preobsežno, toda bogato ilustrirano delo (z nekaj dokumenti v prilogi) v nemškem jeziku, ki ne tehta zgolj objavljene literature, pač pa celovito pritegne tudi arhivsko gradivo. Študija, ki zaradi obsežnega znanstvenega aparata ni ravno lahko berljivo delo, sprva sledi etapam, ki so pripeljale do oblikovanja združitvenega programa vseh habsburških Slovencev, Hrvatov in Srbov – najprej seveda pod vladavino Habsburžanov in v okviru Avstro-Ogrske (deklaracija iz 30. maja 1917) –, ki so ga ne glede na velike razlike med njimi podprle vse slovenske stranke. Lukan nato minuciozno podaja dejstva, ki so ta prizadevanja ovirala (predvsem v ogrski polovici monarhije), pa tudi radikalizacijo slovenske politike, ki je še v istem letu (1917) začela iskati rešitve zunaj meja podonavske monarhije, s pritegnitvijo antante in/ali preko zveze z vojnimi nasprotniki Srbi. Glavni razlog za to, tako Lukan, je bil v odklonilnem oziroma zavlačevalnem odzivu cesarja in vlade na Dunaju in v Budimpešti. Obe strani sta zasledovali dvolično politiko: Slovenci so se pretvarjali, češ da zavračajo vsakršno rešitev zunaj danih državnih okvirov, vlada pa je hlinila, da se bo s slovenskimi zahtevami resneje soočila kasneje, četudi šele po zmagovitem koncu vojne. Medtem ko so Slovenci trmasto vztrajali pri svojem programu (majniška deklaracija) ali ga še širili, je vladna politika, še posebej po zamenjavi na prestolu

novembra 1916 (Karl I.), precej kolebala. Lukan domneva, da bi pravočasna izpolnitev slovenskih avtonomističnih želja preprečila nadaljnjo eskalacijo.

Lukan je v bistvu napisal klasično politično-zgodovinsko študijo, zato ni nič čudnega, da so »veliki ljudje«, torej vodilne osebnosti vseh vpletenih strani, v ospredju. Logistična in institucionalna podlaga deklaracijskega gibanja je sicer ležala v kronovini Kranjski, kjer so Slovenci že desetletja pred svetovno vojno osvojili večino v deželnem zboru. Toda če odmislimo, da je bilo zbiranje podpisov podpore za majniško deklaracijo tudi na Spodnjem Štajerskem izredno uspešno in je povzročilo pravo množično mobilizacijo slovenskega prebivalstva (tudi žensk!), je nesporni vodja slovenskega tabora, duhovnik Anton Korošec, pravzaprav izviral s Štajerskega. Lukan zelo nazorno pokaže, s kakšno energijo in vztrajnostjo je Korošec koordiniral politiko slovenskega tabora čez meje kronovin in obeh državnih polovic ter kako mu je uspelo osamiti obotavljajočega se kranjskega deželnega glavarja Ivana Šušteršiča, ki je bil do konca zvest cesarski kroni in monarhiji.

Škoda je le, da je konflikt v osnovi prikazan kot spor med Slovenci/južnimi Slovani na eni ter monarhom in vlado na drugi strani, medtem ko je tretja vpletena stran (nemško-nacionalni nasprotniki Slovencev) komaj opazna. Kljub temu gre za pomembno monografijo, ki obravnava nacionalno problematiko v habsburški monarhiji pred in predvsem med prvo svetovno vojno, na katero smo tudi dolgo čakali. Na koncu knjige je tudi deset strani angleškega povzetka, ki nekako nadomešča manjkajočo sklepno oceno v nemščini.

*Martin Moll
prevedel Filip Čuček*

**Árpád Horňák,
Susreti i sukobi. Ogledi o
srpsko-madžarskim odnosima.
Beograd: Clio, 2017, 387 strani**

Opazen madžarski zgodovinar (*1971) Árpád Horňák, docent na Filozofski fakulteti v Pečuhu (Pecs) in sodelavec Madžarske akademije znanosti, je s pomočjo madžarskega dela medakademijske komisije Srbske akademije znanosti in umetnosti, Madžarske akademije znanosti za ugotavljanje civilnih žrtev v Vojvodini med in po drugi svetovni vojni (1941–1948) ter nekdanjega predsednika republike Madžarske Lászla Sólyoma izdal nekakšen »zbornik« svojih